

VITA

Kovács Dániel

Keletre, magyar politikatudomány!

KELETRE, MAGYAR POLITIKATUDOMÁNY!*

Kovarek Dániel

(European University Institute, Firenze)

*A tanulmány beérkezett: 2024. február 18., opponálás: 2024. február 21. – 2024. május 15.,
véglegesítve: 2024. június 14.*

ÖSSZEFOGLALÓ

A magyar nyelven megjelentetett politikatudományi vizsgálódások jellemzően az angolszász és nyugat-európai szakirodalom példáiból és elméleti kereteiből építkeznek. Hasonlóképpen, a szavazói magatartásra fókuszáló tanulmányok döntő többsége egy, az Egyesült Királyságban, az USA-ban, vagy Németországban megfigyelt jelenség tesztelésére vállalkozik, és az intézményi struktúrákat elemző esettanulmányok is rendszerint ugyanezen országokkal hasonlítják össze Magyarországot. Dacára annak, hogy az – utolsó másfél évtizedben megjelenő, vagy akár a rendszerváltás óta velük élő – intézményi megoldások és politikai viselkedési mintázatok gyakran jobban rokoníthatók Törökország, Brazília, Oroszország vagy Kína jellegzetességeivel, a magyar nyelvű tudományos fórumokon elhanyagolhatóan kevés, az afrikai, latin-amerikai vagy (közép-)ázsiai versengő autokráciákat elemző szakirodalom szervesülésére irányuló kísérlet. Jelen vitaindító célja, hogy demonstrálja, számos – nem feltétlen (csak) kompetitív autokráciákat jellemző – hazai trend, választói magatartásforma vagy intézményi jellemző jobban érthetővé válna, ha gyakrabban forgatnánk a fejlődő országokat elemző munkákat, s érdemben reflektálnánk a globális Dél államait vizsgáló tudományos közleményekre. A diszciplínát aktuálisan jellemző „térvakság” nem csak a magyar politikai rendszer megértését nehezíti, de azt is kockáztatja, hogy a hazai szerzők által jegyzett tanulmányok valóságmagyarázatai fokozatosan leválnak és eltávolodnak attól, ahogyan a nemzetközi szakirodalom látja Magyarországot.

Kulcsszavak: fejlődő országok ■ globális Dél ■ összehasonlító politikatudomány ■ kompetitív autokrácia ■ választói magatartás ■ pártrendszer

Az elmúlt 15 évben a legtöbb mértékadó elemzés alapján Magyarország nemzetközileg is kiemelkedő mértékű de-demokratizálódáson ment keresztül (Benedit, 2019; Bogaards, 2018; Krekó–Enyedi, 2018). A liberális demokrácia eróziója következtében Magyarország mára a „versengő” vagy „választási” autokráciák közé sorolható (Kelemen, 2017), s ezáltal az Európai Unió első (és mindeztidáig egyetlen) „részben szabad” tagállamává vált (Freedom House, 2020). Okkal feltételezhetjük, hogy egy ilyen alapvető, politikai rendszert, szabadságjogokat és jogállamiságot érintő átalakulás mélyreható változásokat

* A tanulmány témájában a *Politikatudományi Szemle* várja további szerzők hozzászólását.

indukált az e folyamatokat vizsgáló tudományos közösség által olvasott tanulmányok, illetve alkalmazott elméleti keretek tekintetében. Mint ahogyan azonban hamarosan látni fogjuk, a fenti tendenciák szinte semennyire sem orientáltak a hazai politológus társadalom által hivatkozott szakirodalmak körét vagy akár annak esetkiválasztási szempontjait.

Jelen vitaindító az alábbiakban két célkitűzéssel él: először röviden felvázolja, miként látta a magyar politikatudomány saját intézményi kereteit kizárólag angolszász és német fénytörésben, majd pedig amellet érvet, hogy számos – nem feltétlen (csak) kompetitív autokráciákat jellemző – hazai trend, választói magatartásforma vagy intézményi jellemző jobban érthetővé válna, ha gyakrabban forgatnánk a fejlődő országokat elemző esettanulmányokkal, s érdemben reflektálnánk a globális Dél államait vizsgáló tudományos munkákra.

Az alapvetően nem meglepő, hogy a magyar tudományos szcéna a rendszerváltás óta elsősorban nyugat-európai példákából építkezett. A miniszterelnök kormányon belüli pozíciójával foglalkozó írások visszatérő vonatkoztatási pontja a német kancellári rendszer (Körösényi, 2006; Ványi, 2013); a kormányfők karrierútjának tárgyalásakor Körösényi, Hajdú és Ondré (2015, 39.) a német és a brit gyakorlattal állítja szembe, hogy a magyar miniszterelnökök „meglepoően rövid politikai előélet és tapasztalatszerzés után” lettek megválasztva. Pócza (2012) szintén az Egyesült Királyság példájához tér vissza, amikor tanulmányában a magyar és a brit alkotmányozási folyamat összehasonlítására vállalkozik. Ondré (2012) szoros pártközi együttműködések és párt-szimbiózisokat vizsgáló tanulmánya 14 oldalon keresztül taglalja a Fidesz–KDNP lehetséges „előképének” tekinthető nemzetközi példákat, amelyek azonban kizárólag a globális Észak fejlett országaira – Ausztrália, Belgium és Németország – szorítkoznak.

A teljesség igénye nélkül említhetők még a mézeshetek-hatást (Petrovszki, 2019; Stumpf, 2019), a kormányzati degenerálódást (Csizmadia, 2023), vagy a szavazat leadását követő kognitív torzításokat (Patkós, 2015) vizsgáló tanulmányok, amelyek mindegyike valamely, az angolszász, illetve nyugat-európai országokban megfigyelt jelenség hazai tesztelését tűzte ki célul. Mindeközben a fejlődő országokkal társított politikai jelenségek, úgymint szavazatvásárlás, választási klientelizmus vagy etnikailag motivált erőszak magyar kontextusban történő elemzésére csupán nagyon kevesen vállalkoztak – s ők is kizárólag angolul (Kovarek, 2022; Mareš, 2018; Mares–Young, 2018 és 2019). Jóllehet a közelmúlt rezsimitái (Benedek, 2019; Bozóki–Hegedűs, 2017; Kis, 2019; Löffler, 2019) folyományaként napvilágot láttak a hazai közpolitikai és választási dinamikákat a hibrid rezsimek fogalmi keretrendszerében értelmező elemzések (Éltető–Ricz, 2023; Sebők–Boda, 2021), talán a pártrendszerrel kapcsolatos írások jelentik a hazai diszciplína egyetlen területét, ahol a globális Dél országait elemző szakirodalom érdemben szervesült (Csizmadia és mtsai., 2021).

De nem csupán arról van szó, hogy a hazai politikatudósok érdeklődését kevésbé keltik fel bizonyos mintázatok, amelyek az utóbbi másfél évtizedben jelentek meg Magyarországon: jó néhány alapvető, a rendszerváltás óta velünk lévő intézményi megoldást vagy viselkedési mechanizmust is jobban értenénk, ha érdemi párbeszédbe kezdenénk a fejlődő országokra fókuszáló szakirodalommal. A hazai választásokat jellemző inkumbens hátrány (Papp, 2016 és 2018) például Indiával és Peruvál rokonítja Magyarországot (Uppal, 2009; Weaver, 2021), semmint az olyan nyugati, angolszász demokráciákkal, ahol egy hivatalban lévő politikai rendszerint bizakodva nézhet újráválasztása elé, pusztán az egyéni mandátumából következő előnyök miatt (Fiva–Smith, 2018; Smith, 2013). A nemzeti konzultációt elemző írások (Oross, 2020) hivatkozási jegyzékéből hasonlóképpen hiányoznak az Oroszországgal, Kínával vagy Szingapúrral foglalkozó tanulmányok, annak ellenére, hogy az Orbán-rezsim alatt rendszeressé vált, minden háztartásba kiküldött kérdőívek egyértelműen besorolhatók a Hannah S. Chapman (2021) által részvételi technológiákként (*participatory technologies*) leírt kormányzati eszközök gyűjtőfogalmába. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy több hasonlóság van Magyarország és a *konzultatív autokráciák* között, mint az a hazai politikatudományi irodalom alapján látszódik (Teets, 2013; Truex, 2017). A nemzeti konzultációk stratégiai célját, illetve pontos szerepét a versengő autokratikus rendszer fenntartásában Ausztria, Észtország vagy éppen Belgium felől közelítve így csak nagyon nehezen érthetjük meg (Gáspár, 2021; Pintér, 2021).

Az utolsó két országgyűlési választáson, 2018-ban és 2022-ben parlamenti mandátumot szerzett német nemzetiségi képviselő politikai tevékenységét például a hatékony képviselet fénytörésében vizsgálták, jóllehet Ritter Imre „szavazói magatartás[át], különösen azokban az esetekben, amikor az ő szavazatával (is) lett meg a kétharmad [...] illetve (korábbi) fideszes kötődés[ét]” (Kállai, 2022, 92.) segíthetné megérteni, ha jobban támaszkodnánk a kooptált nemzetiségi eliteket, értelmiségieket és szervezeteket – például az oroszországi tatárokat (Dinç, 2021), a kazahsztáni oroszokat (Dave, 2004), vagy az afrikai illiberális demokráciák etnikumainak képviselőit (De Walle–Butler, 1999) – elemző munkákra.

Hasonlóképpen, az egyéni képviselői indítványok tárgyalásakor rendszeresen hivatkozunk nyugat-európai és más fejlett országok parlamenti rendszereire példaként (Nikolenyi–Friedberg, 2019; Orbán, 2014), miközben ezek a javaslatok csupán névleg „egyéniek”, hiszen valójában a társadalmi egyeztetés hiányát igyekeznek elfedni, lerövidítve a törvényalkotás folyamatát „meghatározó jelentőségű, széles körű szakmai-kodifikációs előkészítő munkát igénylő” törvények esetén (Gajduschek–Hajnal, 2020; Kálmán, 2011; Pesti–Farkas–Franczel, 2015, 121.).¹ Érdemesebb lenne tehát a globális Dél valamelyik, parlamentáris működésében a magyarhoz jobban hasonlító államát venni kiindulási alapként, hiszen például Pápua Új-Guineában az országgyűlési kép-

viselők által benyújtott törvényjavaslatok ugyanilyen megfontolásból kerülnek meg a bizottsági munkát (Pelto, 2007, 55.). Szemléletes példa, hogy ugyanabban az évben (2013), amikor Lázár János benyújtotta egyéni képviselői indítványát,² amely számos ponton módosította a dohányforgalmazási szabályokat tartalmazó trafiktörvényt (Laki, 2015), Indiában is egyéni képviselői indítvány útján szabályozták a dohánytermékek csomagolását (Bhaumik, 2013).

A 2019-es önkormányzati, illetve 2022-es országgyűlési választásokat megelőző ellenzéki előválasztások értelmezéséhez a hazai politikatudósok kizárólag nyugat-európai – olasz és francia – példákat hívtak segítségül (Szikinger, 2021; Tóka–Popescu, 2021).³ Bár az ellenzéki pártok döntően baloldali ideológiai karaktere (Kovarek, 2020) valóban indokolhatja az illetén komparatív keretet, ez a megközelítés ugyanakkor figyelmen kívül hagyja mindazokat a tanulságokat, amikkel a magyarhoz sokkal inkább hasonlító török pártrendszer (Musil, 2024; Somer–McCoy–Luke, 2021) ellenzéki előválasztásainak tanulmányozása szolgálhat. Az LMP ideológiai pozícióját is többnyire a német zöldpártokat elemző irodalom révén próbáltuk megérteni (Glied, 2014; Mikecz, 2015), miközben például Brazília vagy Mexikó zöldpártjai alapvetően konzervatív aktoroknak számítanak, s illetén ideológiai pozíciójuk szövetségi politikájukat is alapjaiban orientálja (Jackson, 2022; Spoon–Gómez, 2017).

A médiában legtöbbször csak „kamupártokként” vagy „kamujelöltekként” szereplő politikai aktoroknak gazdag politikatudományi irodalma van, első sorban az orosz, illetve ukrainai pártrendszert elemző tanulmányokban, amelyek konzekvensen a *spoiler party*, *spoiler candidate* címkét használják rájuk (Bader, 2010; Golosov, 2015; Romanov–Fominykh–Ankudinov, 2023). Ezekre azonban – néhány ritka kivételtől eltekintve (Kovarek–Dobos, 2023) – a hazai tudományos közlemények szerzői nem támaszkodnak.⁴ Mindez azt is magával vonja, hogy nem csak a magyar politikatudomány küszködik a jelenség adekvát leírásával, de a hazai empirikus tapasztalatok sem tudnak szervesülni a nemzetközi összehasonlító irodalomban.

Az, hogy mindezt nem csak én gondolom így, mutatja az a számos, a közelmúltban megjelent nemzetközi tanulmány, amelyek szerzői Magyarországot rendszerint Törökországgal, Dél-Afrikával, Brazíliával, illetve Argentínával hasonlítják össze a pártrendszert (Lancaster, 2016; Musil, 2024), pénzügyi liberalizációt és más makroökonómiai szakpolitikákat (Perfeito da Silva, 2023), külpolitikai orientációt (Hisarlıoğlu és mtsai., 2022), a tudományos szféra és a tanzabadság helyzetét (Grigoriadis–Isik Canpolat, 2023), a médiapiac tulajdonosi szerkezetét (Schnyder és mtsai., 2024) vagy épp a közigazgatásban dolgozók rezilienciáját (Bauer, 2023) elemző írásaikban. Mások Oroszországgal, Ugandával és Tunéziával vetik össze Magyarországot, például amikor az LMBTQ jogok helyzetét és a szexuális kisebbségek kriminalizálását (Ayoub–Stoeckl, 2024), vagy a populizmus autokratizálódási folyamatában játszott szerepét (Huber–Pisciotta, 2023) elemzik. Látványos a disszonancia, hogy miközben a

magyar nyelven publikáló politikatudósok többsége számára az alapvető viszonyítási pont továbbra is a visegrádi országok (V4) csoportja (Dúró–Bókay–Janik, 2022; Farkas–Rimaszécsi, 2016; Horváth, 2021),⁵ a diszciplína bevett nemzetközi fórumain az utóbbi években Magyarországot már rendre a többi⁶ fejlődő országgal hasonlítják össze, amennyiben a komparatív esettanulmány módszertanát alkalmazzák. Greskovits Béla (1995: 64.) három évtizeddel ezelőtti meglátása, miszerint „*egyáltalán nem merültek még ki a lehetőségek, hogy a harmadik világ utóbbi évtizedekbeli fejlődésének tanulmányozásával a saját régiókról szerezzünk értékes ismereteket*” talán sohasem volt annyira aktuális, mint napjainkban.

Inspirációért elegendő a közelmúlt napi politikai történéseit számba venni; párhuzamok kereséséhez elegendő aktív közéleti hírfogyasztónak lenni. A Déli Körvasút katonai céljának minősítése 2023 októberében,⁷ valamint a mexikói *Tren Maya* megvalósításának körülményei – miután a környezetvédelmi aggályokat osztó bírósági végzés után leállt az építkezés, elbocsájtották a polgári beruházókat, majd nemzetbiztonsági rendelet útján a katonaságra bízta a kivitelezést⁸ – szinte a megszólalásig hasonlítanak, potenciálisan jó alapot szolgáltatva a közvéleményt megosztó vészhelyzeti és rendeleti kormányzás, illetve kivételes jogrend vizsgálatára (Ganderson–Schelkle–Truchlewski, 2023; Szente, 2020). A kormányzati jogalkotás minőségét vizsgáló kutatók (Sebők és mtsai., 2022; Sebők–Gajdusчек–Molnár, 2020) számára releváns viszonyítási pont lehet a fentebb már említett Pápua Új-Guinea, ahol nem ritkán késő éjszaka születnek törvények, a kritikus közvélemény figyelmét elkerülendő (Pelto, 2007). Egy komparatív keret felvázolása adja magát, amikor a jelentősebb társadalmi ellenállást kiváltó törvényjavaslatokról szóló szavazás olykor éjfél utánra csúszik az Országgyűlésben, illetve amikor az ilyen rendelet rendszerint késő éjszaka jelennek meg a Magyar Közlönyben.⁹ A koronavírus-járvány alatti, elsősorban ellenzéki önkormányzatokat célzó kormányzati elvonások is kevésbé tűnnek példátlanak (Ádám–Csaba, 2022; Hajnal–Jeziorska–Kovács, 2021; Kovarek–Dobos, 2023), ha felidézzük, hogy Erdogan miként akadályozta meg 2020 tavaszán Isztambul ellenzéki polgármesterét abban, hogy a járvány elleni küzdelemhez adományokat gyűjtsön (Somer–McCoy–Luke, 2021).¹⁰

Természetesen nem amellet érvelek, hogy mostantól *minden* magyar nyelvű tanulmányban támaszkodjunk a globális Dél államait vizsgáló esettanulmányokra, azok tényleges relevanciájától függetlenül. A Bankrupt *Trópusi Budapest* című számának refrénje¹¹ talán önmagában mégiscsak kevés ahhoz, hogy leírja a hazai összehasonlító politikatudomány következő évtizedét. Tóka Gábor (2018, 84) a centrális erőter bomlását elemző írásában például a CSES nemzetközi adatfelvételeinek áttekintése után arra jut, hogy a „választás értelmessége tekintetében tehát alapvetően a skandináv és hasonló demokráciák, nem pedig a posztszovjet autoriter rendszerek [...] közvéleményével mutat

párhuzamot a magyar”. A fejlődő országokat taglaló szakirodalom mellőzését így Tókának semmiképpen sem lehet felróni; az, hogy ugyanakkor nem vette magától értetődőnek, hogy a rendelkezésére álló adatok közül kizárólag az európai (uniós) országokra szorítkozzon, a teljes adatbázis érdemi vizsgálata nélkül, jó gyakorlatként szolgálhat a többi politikatudós számára.

KONKLÚZIÓ

Jelen vitaindító kiindulópontja az volt, hogy az elmúlt évtized alatt kialakult szakirodalmi konszenzus, miszerint Magyarország a választási autokráciák, illetve defektív demokráciák közé sorolható (Bogaards, 2018; Kelemen, 2017; Krekó–Enyedi, 2018), egészen a közelmúltig nem orientálta a hazai politikai rendszerrel, politikai viselkedéssel kapcsolatos magyar nyelvű tanulmányok esetkiválasztási szempontjait, komparatív elméleti keretét. Miközben az összehasonlító politológiával és választói magatartással foglalkozó kutatók kevés alkalmat hagytak ki, hogy az amerikai vagy az angol politikai rendszert jellemző mintákat a Lajtán innen keressék, a magyar pártrendszerrel vagy politikai viselkedési mintázatokkal sokszor sokkal inkább rokonítható fejlődő országokkal – Törökország, Brazília, Oroszország vagy Kína – való összevetés megmaradt a nemzetközi folyóiratokban publikáló külföldi szerzők reszortjának.

Hogy ez a „térvaktság” a magyar politológusok által olvasott szakirodalom nyugat-centrikusságára, a rendszerváltáskor professzionalizálódó, elsősorban német és angolszász példákából építkező hazai politikatudomány mintáinak tovább öröklődésére (Molnár–Ilonszki, 2021), vagy a globális Dél országainak egyetemi kurrikulumban való alulreprezentáltságára vezethető vissza, olyan kérdés, amelyet e vitaindítónak nem célja eldönteni. Annyi azonban bizonyosan elmondható, hogy több és mélyebb tudásunk lenne például a kamupártokról, az inkumbens-hátrányról, a nemzeti konzultációról vagy az előválasztásokról, ha alaposabban ismernénk a fejlődő országok politikai rendszerét, elitjét és szavazóit – s ha bátrabban forgatnánk és hivatkoznánk a vonatkozó tanulmányokat.

Pócza Kálmán (2012: 36.) így írt az összehasonlító politikatudomány kívánatos célkitűzéseiről: „a létező gyakorlatok feltárása elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a politika iránt érdeklődők tisztában legyenek a realitásokkal. Úgy is mondhatnánk, hogy az összehasonlítás a tényfeltárás meghatározott módja, amely segít elhelyezni egy adott politikai jelenséget a világban.” A vitaindító olvasói számára mostanra talán már egyértelműen látszik, hogy ez a *világ* jelentősen tágabb annál, mint ahogy azt a diszciplína elmúlt évtizedei alapján gondolnánk – s benne a hazai *realitások* sem érthetők meg anélkül, hogy az összehasonlítandó esetek kiválasztásakor Európán túli, autokratizálódó poli-

tikai rendszerek felé tekintenénk. A fentiek hiányában a magyar politikatudomány azt kockáztatja, hogy a magyar nyelvű tanulmányok teljesen más fénytörésben *látják* és *láttatják* majd ugyanazon empirikus valóságot, mint a nemzetközi szakirodalom. Ez nem csupán aláásná a hazai kutatók érvényesülési lehetőségeit a nemzetközileg jegyzett fórumokon, de a publikációkat összegző, másodközlő, azokra saját munkájukban építő szereplők – újságírók, agytrösztök és elemzők – sem kerülnének közelebb Magyarország politikai rendszerének és választói magatartásának megértéséhez.

JEGYZETEK

- 1 Erre a disszonanciára Gajduschek és Hajnal (2020, 146.) világosan és egyértelműen reflektál, amikor a minisztériumokon kívüli előkészítő munkáról azt írják: „itt nem a nemzetközi szakirodalomban tárgyalt »külső szakértelem« becsatornázásáról van szó”. További támpontokkal azt illetően, hogy a dinamikák jobb megértéséhez mely országok parlamentáris működését vizsgáló írásokat lenne érdemes forgatni, a szerzők ugyanakkor nem szolgálnak.
- 2 Lásd az Index vonatkozó cikkét „Két és félszeresére növelné Lázár János a trafikok hasznát” címmel: https://index.hu/gazdasag/2013/04/25/ket_es_felszeresere_novelik_a_trafikok_hasznat/
- 3 E tekintetben jelen vitaindító szerzője sem számít kivételnek (Kovarek–Littvay, 2022).
- 4 Krekó és Enyedi (2018, 49.) tanulmányukban megemlítik, hogy a Fidesz „egyre sikeresebbé vált parlamenti ellenzékének kontrollálásában”, amely így egyre jobban hasonlít „Putyin ál ellenzékére” (*sham opposition*); ezt a címkét a szerzők ugyanakkor a tényleges ellenzéki pártokra értik. A kamupártok nemzetközi irodalmára így ők sem reflektálnak, jóllehet az elemzés publikálásakor már túl vagyunk az EGYÜTT 2014 néven bejegyzett formáció megalapításán – amely miatt a Bajnai Gordon vezette formáció végül az „EGYÜTT – A Korszakváltók Pártja” nevet volt kénytelen felvenni –, valamint a miskolci időközi választáson, ahol az ellenzéki Erdei Sándor („Rokker Zsolti”) ellen azonos nevű kamujelöltek indultak.
- 5 Sokatmondó, hogy Törökország, Kína és Oroszország a magyar politikai rendszert tárgyaló átfogó munkák közül még a legfrissebben is kizárólag Orbán Viktor szuverenitás alapú érvelésének hivatkozási pontjaiként jelennek meg (Szűcs, 2015, 366.), mellőzve bárminemű intézményi vagy viselkedési összehasonlítást.
- 6 Az IMF aktuális besorolásában Magyarország ma is a „feltörekvő és fejlődő gazdaságok” listáján szerepel, lásd <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2022/01/weodata/groups.htm>.
- 7 Lásd a telex cikkét „Mégis megépülhet a Déli Körvasút, mert a kormány megkerüli Újbudát” címmel: <https://telex.hu/belfold/2023/10/18/deli-korvasut-ujbuda-beruhazas-kormany-katonai-celu-muvelet>
- 8 „Over Caves and Over Budget, Mexico’s Train Project Barrels Towards Disaster” a New York Times oldalán: <https://www.nytimes.com/2022/08/28/world/americas/maya-train-mexico-amlo.html>
- 9 Lásd például Sztojcev Iván cikkeit a témában: „Parlament: az éjszaka közepéig maradtak a legkitartóbb képviselők”, *Világgazdaság*, (<https://www.vg.hu/kozelet/2014/11/parlament-az-ejszaka->

kozepeig-maradtak-a-legkitartobb-kepviselok), illetve „Nyolc alkalom, amikor az éjszaka közepén hirdette ki a kormány, hogyan változtat az életünkön”, HVG, (https://hvg.hu/gazdasag/20221111_kozlony_rendelet).

- ¹⁰ Szigorúan véve nem tekinthető összehasonlító esettanulmánynak Deets (2023a, 2023b) közelmúltban megjelent két írása, mert – vélhetőleg a terjedelmi korlátok vagy intézményi publikációs ösztönzők miatt – a magyar és török eseteket külön tanulmányban tárgyalja. A címadás és az elméleti keret azonban nyilvánvalóvá teszi, hogy a szerző összemérhető, nagyon hasonló politikai kihívásokkal küzdő ellenzéki önkormányzatoknak tekinti Budapestet és Isztambult.
- ¹¹ „Bombay, Bejrút, Bangkok, Budapest / Bárhol lennék, másképp ugyanez”

IRODALOM

- Ádám, Zoltán–Iván, Csaba (2022): Populism unrestrained: Policy responses of the Orbán regime to the pandemic in 2020–2021. *European Policy Analysis*, 8(3): 277–296. <https://doi.org/10.1002/epa2.1157>.
- Ayoub, Phillip–Kristina Stoeckl (2024): The Global Resistance to LGBTIQ Rights. *Journal of Democracy*, 35(1): 59–73.
- Bader, Max (2010): Party politics in Georgia and Ukraine and the failure of Western assistance. *Democratization*, 17 (6): 1085–1107. <https://doi.org/doi:10.1080/13510347.2010.525857>.
- Bauer, Michael W. (2023): Public Administration Under Populist Rule: Standing Up Against Democratic Backsliding. *International Journal of Public Administration*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/01900692.2023.2243400>.
- Benedek István (2019): De-demokratizáció Magyarországon a demokráciaindexek fényében. *Politikatudományi Szemle*, 28(2): 101–129.
- Bhaumik, Soumyadeep (2013): Private member’s bill proposes plain packaging of tobacco products in India. *BMJ: British Medical Journal*, 346: f953. <https://doi.org/10.1136/bmj.f953>.
- Bogaards, Matthijs (2018): De-democratization in Hungary: diffusely defective democracy. *Democratization*, 25(8): 1481–99. <https://doi.org/10.1080/13510347.2018.1485015>.
- Bozóki, András–Dániel Hegedűs (2017): A kívülről korlátozott hibrid rendszer. Az Orbán-rezsim a rendszertipológia tükrében. *Politikatudományi Szemle*, 26(2): 7–32.
- Chapman, Hannah S. (2021): Shoring Up Autocracy: Participatory Technologies and Regime Support in Putin’s Russia. *Comparative Political Studies*, 54(8): 1459–1489. <https://doi.org/10.1177/0010414021989759>.
- Csizmadia Ervin és mtsai. (2021): *Uralkodó párt: A Fidesz nemzetközi és hazai történeti összehasonlításban*. Gondolat–Méltányosság Politikaelemző Központ.
- Csizmadia Ervin (2023): A kormányzati ciklusok mintázatának változásai 1990–2010. *Politikatudományi Szemle*, 32(3): 55–77. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2023.3.55>.
- Dave, Bhavna (2004): Management of Ethnic Relations in Kazakhstan: Stability without Success. In: Wendy Slater–Andrew Wilson (eds.): *The Legacy of the Soviet Union*. London, Palgrave Macmillan, 83–100. https://doi.org/10.1057/9780230524408_5.

- De Walle, Nicolas Van–Kimberly Smiddy Butler (1999): Political parties and party systems in Africa's illiberal democracies. *Cambridge Review of International Affairs*, 13(1): 14–28. <https://doi.org/10.1080/09557579908400269>.
- Deets, Stephen (2023a): Liberal Democratic Mayors in Illiberal Populist Regimes: Istanbul's Challenges. *Nationalities Papers*, 1–18. <https://doi.org/10.1017/nps.2023.56>.
- Deets, Stephen (2023b): Liberal Democratic Mayors in Illiberal Regimes: Budapest's Challenges. *Problems of Post-Communism*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/10758216.2023.2241617>.
- Dinç, Deniz (2021): *Tatarstan's Autonomy within Putin's Russia: Minority Elites, Ethnic Mobilization, and Sovereignty*. Routledge.
- Dúró József–Bóky Dóra–Janik Szabolcs (2022): Kormányzati stabilitásra ható tényezők a visegrádi országokban. *Századvég*, 171–196.
- Éltető Andrea–Riczy Judit (2023): Zöld iparpolitika a hibridrendszerekben–retorika versus gyakorlat. *Politikatudományi Szemle*, 32(2): 72–97.
- Farkas György Tamás–Rimaszécsi János (2016): A demokrácia mérhetőségének, kutatásának aktuális kérdései. *Államtudományi Műhelytanulmányok*.
- Fiva, Jon H.–Daniel M. Smith (2018): Political Dynasties and the Incumbency Advantage in Party-Centered Environments. *American Political Science Review*, 112(3): 706–712. <https://doi.org/10.1017/S0003055418000047>.
- Freedom House (2020): *Freedom in the World 2020*. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf.
- Gajdusчек György–Hajnal György (2020): A közigazgatási jogszabály-előkészítésről. Kritikai áttekintés. In: *A magyar jogalkotás minősége: Elmélet, mérés, eredmények*, Budapest, Gondolat Kiadó–Társadalomtudományi Kutatóközpont, 121–160.
- Ganderson, Joseph–Waltraud Schelkle–Zbigniew Truchlewski (2023): Who is afraid of emergency politics? Public opinion on European crisis management during Covid-19. *Comparative European Politics*, 21(4): 470–490. <https://doi.org/10.1057/s41295-023-00329-5>.
- Gáspár Kristóf (2021): Demokratikus innovációs eszközök-e a társadalmi konzultációk? *Bibó Jogi- és Politikatudományi Szemle*, (3): 157–168.
- Glied, Viktor (2014): From the green movement to a party. The effect of the crisis and democratic movements in Hungary. *Politeja-Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 11(28): 31–61.
- Golosov, Grigorii V. (2015): Do spoilers make a difference? Instrumental manipulation of political parties in an electoral authoritarian regime, the case of Russia. *East European Politics*, 31(2): 170–186. <https://doi.org/10.1080/21599165.2015.1035780>.
- Greskovits, Béla. 1995. „Latin-Amerika sorsára jut-e Kelet-Közép-Európa?: Gazdasági reform és politikai stabilitás az új demokráciába”. *Politikatudományi Szemle* 4(1): 63–94.
- Grigoriadis, Ioannis N.–Ece Isık Canpolat (2023): Elite Universities as Populist Scapegoats: Evidence from Hungary and Turkey. *East European Politics and Societies*: 08883254231203338. <https://doi.org/10.1177/08883254231203338>.
- Hajnal, György–Iga Jeziorska–Éva Margit Kovács (2021): Understanding drivers of illiberal entrenchment at critical junctures: institutional responses to COVID-19 in Hungary and Poland.

- International Review of Administrative Sciences*, 87(3): 612–630. <https://doi.org/10.1177/0020852320981138>.
- Hisarlıoğlu, Fulya–Lerna K Yanık–Umut Korkut–Ilke Civelekoglu (2022): Contesting the “Corrupt Elites,” Creating the “Pure People,” and Renegotiating the Hierarchies of the International Order? Populism and Foreign Policy-Making in Turkey and Hungary. *International Studies Review*, 24(1): viab052. <https://doi.org/10.1093/isr/viab052>.
- Horváth, Attila (2021): *A verseny változatai. A visegrádi országok pártrendszerei 1990–2020*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Huber, Daniela–Barbara Pisciotta (2023): From democracy to hybrid regime. Democratic backsliding and populism in Hungary and Tunisia. *Contemporary Politics*, 29(3): 357–378. <https://doi.org/10.1080/13569775.2022.2162210>.
- Jackson, Stewart (2022): Going Green in Asia? Green parties in a non-western setting. *Asian Journal of Political Science*, 30(1): 1–18. <https://doi.org/10.1080/02185377.2022.2048873>.
- Kállai Péter (2022): Szószóló vagy képviselő? – Ritter Imre két ciklusának összehasonlító elemzése. *REGIO*, 30(3): 78–109. <https://doi.org/https://doi.org/10.17355/rkpkt.v30i3.78>.
- Kálmán Dezséri (2011): A magyar médiatörvény a médiáról szóló európai vitákban. *Médiakutató*, 1–5.
- Kelemen, R. Daniel (2017): Europe’s Other Democratic Deficit: National Authoritarianism in Europe’s Democratic Union. *Government and Opposition*, 52(2): 211–238. <https://doi.org/10.1017/gov.2016.41>.
- Kis János (2019): Demokráciából autokráciába. A rendszertipológia és az átmenet dinamikája. *Politikatudományi Szemle*, 28(1): 45–74.
- Kovarek Daniel (2020): Négy dudás, négy csárda, egy kotta? A baloldal és a közép kispártjainak összehasonlító elemzése szervezeti felépítés és párttagság tekintetében. *Politikatudományi Szemle*, 29(4): 33–54. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2020.4.33>
- Kovarek, Daniel (2022): Distributive politics as behavioral localism: Evidence from a vignette experiment in Hungary”. *Research & Politics*, 9(3): 20531680221122279. <https://doi.org/10.1177/20531680221122279>.
- Kovarek, Daniel–Dobos Gábor (2023): Masking the Strangulation of Opposition Parties as Pandemic Response: Austerity Measures Targeting the Local Level in Hungary. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 16(1): 105–17. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsac044>.
- Kovarek, Daniel–Littvay, Levente (2022): Greater than the sum of its part(ie)s: opposition comeback in the 2019 Hungarian local elections. *East European Politics*, 38(3): 382–399. <https://doi.org/10.1080/21599165.2022.2038571>.
- Körösényi András (2006): Mozgékony patthelyzet. Reform és változatlanóság között: a politikai és alkotmányos alapszerkezet változásai, 1990–2005. *Politikatudományi Szemle*, (1): 29–68.
- Körösényi András–Hajdú András–Ondr Péter (2015): Politikai vezetők: kormányfői karrier és teljesítmény. In: Körösényi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris–MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet.
- Krekó, Péter–Enyedi, Zsolt (2018): Orbán’s laboratory of illiberalism. *J. Democracy*, 29: 39.
- Laki Mihály (2015): A trafikpiac átalakulása és átalakítása (esettanulmány). *Szociológiai Szemle*, 25(3): 23–51.

- Lancaster, Caroline (2016): Ideology and Hegemonic Party Rule in South Africa, Hungary, and Turkey. *Politics, Religion & Ideology*, 17(4): 370–391. <https://doi.org/10.1080/21567689.2016.1263197>.
- Löffler Tibor (2019): A demokrácia állagromlása és az autokratizálódás alternatívái. Megjegyzések Kis János rendszertipológiájához. *Politikatudományi Szemle*, 28(4): 137–152.
- Mares, Isabela–Lauren Young (2018): The Core Voter’s Curse: Clientelistic Threats and Promises in Hungarian Elections. *Comparative Political Studies*, 51(11): 1441–171. <https://doi.org/10.1177/0010414018758754>.
- Mares, Isabela–Lauren Young (2019): Varieties of Clientelism in Hungarian Elections. *Comparative Politics* 51(3): 449–471.
- Mareš, Miroslav (2018): Right-Wing Terrorism and Violence in Hungary at the Beginning of the 21st Century. *Perspectives on Terrorism*, 12(6): 123–135.
- Mikecz, Daniel (2015): Changing movements, evolving parties: the party-oriented structure of the Hungarian radical right and alternative movement. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 1(3). <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v1i3.112>.
- Molnár, Gábor Tamás–Gabriella Ilonszki (2021): Identity formation of the profession in a latecomer political science community. *European Political Science*, 20(1): 139–158. <https://doi.org/10.1057/s41304-021-00318-w>.
- Musil, Pelin Ayan (2024): How opposition parties unite in competitive authoritarian regimes: the role of an intermediary party. *Democratization*, 31(1): 210–232. <https://doi.org/10.1080/13510347.2023.2260762>.
- Nikolenyi, Csaba–Chen Friedberg (2019): Vehicles of opposition influence or agents of the governing majority? Legislative committees and private members’ bills in the Hungarian Országgyűlés and the Israeli Knesset. *The Journal of Legislative Studies*, 25(3): 358–374. <https://doi.org/10.1080/13572334.2019.1662607>.
- Ondré Péter (2012): VIRIBUS UNITIS? Szoros pártközi együttműködések itthon és másutt. *Politikatudományi Szemle*, (3): 117–142.
- Orbán Balázs András (2014): Pillanatkép az Országgyűlés törvényalkotási tevékenységéről–2014. *Pro Publico Bono: Magyar Közigazgatás; A Nemzeti Közszolgálati Egyetem közigazgatás-tudományi szakmai folyóirata*, (4): 59–99.
- Oross Dániel (2020): Versengő demokráciafelfogások, új részvételi lehetőségek? Képviselet, részvétel, deliberáció és demokratikus innovációk. *Politikatudományi Szemle*, 29(4): 105–110.
- Papp Zsófia (2016): Inkumbens-hátrány. Helyi kötődés és a személynek szóló szavazat Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, 25(2): 31–56.
- Papp, Zsófia (2018): Challenging the Odds: Incumbency Disadvantage, Local Ties, and Electoral Performance in Hungary, 1994–2010. *East European Politics and Societies*, 32(3): 518–543. <https://doi.org/10.1177/0888325417725785>.
- Patkós Veronika (2015): Önigazolás és vágyvezérelt gondolkodás. Kognitív torzítások a választói döntésekben a 2014-es választások során. *Politikatudományi Szemle*, 24(3): 75–95.
- Pelto, Marcus (2007): Civil society and the national integrity system in Papua New Guinea. *Pacific Economic Bulletin*, 22(1): 54–69.

- Perfeito da Silva, Pedro (2023): Post-Neoliberalism and External Financial Liberalization: Comparing Left-Wing and Right-Wing Populism. *Government and Opposition*, 58(3): 535–555. <https://doi.org/10.1017/gov.2021.50>.
- Pesti Sándor–Farkas Anikó–Franczel Richárd (2015): A kormány működési és szervezeti rendje. In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris–MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet.
- Petrovski László (2019): Polgármesterek inkumbencia előnye a megyei jogú városokban Magyarországon. *Metszetek*, 8(4): 40–51.
- Pintér Melinda (2021): A konzultáció mint a deliberáció egyik formája? *Bibó Jogi- és Politikatudományi Szemle*, (3): 169–181.
- Pócza Kálmán (2012): Alkotmányozás Magyarországon és az Egyesült Királyságban. *Kommentár*, 5: 35–50.
- Romanov, Daniil–Ilya Fominykh–Ivan Ankudinov (2023): Substituting the Opposition under Electoral Authoritarianism: The Case of the Russian Regional Parliamentary Elections in 2021. *Russian Politics*, 8(4): 519–549. <https://doi.org/10.30965/24518921-00803011>.
- Schnyder, Gerhard et al. (2024): Theorizing and mapping media ownership networks in authoritarian-populist contexts: a comparative analysis of Austria, Hungary, Slovenia, and Turkey. *Media, Culture & Society*, 46(1): 38–59. <https://doi.org/10.1177/01634437231179366>.
- Sebők Miklós és mtsai (2022): Measuring legislative stability: a new approach with data from Hungary. *European Political Science*, 21(4): 491–521. <https://doi.org/10.1057/s41304-022-00376-8>.
- Sebők, Miklós–Boda, Zsolt (2021): *Policy agendas in autocracy, and hybrid regimes*. Springer.
- Sebők Miklós–Gajduszek György–Molnár Csaba (2020): *A magyar jogalkotás minősége: Elmélet, mérés, eredmények*. Gondolat Kiadó–Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Smith, Timothy Hallam (2013): Are you sitting comfortably? Estimating incumbency advantage in the UK: 1983–2010 – A research note. *Electoral Studies*, 32(1): 167–173. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2012.12.002>.
- Somer, Murat–Jennifer L. McCoy–Russell E. Luke (2021): Pernicious polarization, autocratization and opposition strategies. *Democratization*, 28(5): 929–948. <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1865316>.
- Spoon, Jae-Jae–Amalia Pulido Gómez (2017): Unusual Bedfellows? PRI–PVEM Electoral Alliances in Mexican Legislative Elections. *Journal of Politics in Latin America*, 9(2): 63–92. <https://doi.org/10.1177/1866802X1700900203>.
- Stumpf Péter Bence (2019): Mozgósítási inkongruencia a magyar önkormányzati választásokon. *Metszetek*, 8(4): 5–24.
- Szente Zoltán (2020): A 2020. március 11-én kihirdetett veszélyhelyzet alkotmányossági problémái. *Állam-és Jogtudomány*, 61(3): 115–139.
- Szikinger István (2021): A többpárti előválasztások mint demokratikus innovációk Magyarország és Olaszország példáin keresztül. *Bibó Jogi- és Politikatudományi Szemle*, 3: 91–113.
- Szűcs Zoltán Gábor (2015): A magyar politikai gondolkodás nemzetközi horizontja. In: Körösenyi András (szerk.): *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. Osiris–MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet.

- Teets, Jessica C. (2013): Let Many Civil Societies Bloom: The Rise of Consultative Authoritarianism in China. *The China Quarterly*, 213: 19–38. <https://doi.org/10.1017/S0305741012001269>.
- Tóka Gábor (2018): A centrális erőtér bomlása. In: Balázs Böcskei és Andrea Szabó (szerk.): *Várákosok és valóságok. Parlamenti választás*. Napvilág Kiadó, 78–101.
- Tóka, Gábor–Marina Popescu (2021): The Hungarian Opposition Primaries of Fall 2021: Testing the Feasible in an Authoritarian Regime. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 21(2).
- Truex, Rory (2017): Consultative Authoritarianism and Its Limits. *Comparative Political Studies*, 50(3): 329–361. <https://doi.org/10.1177/0010414014534196>.
- Uppal, Yogesh (2009): The disadvantaged incumbents: estimating incumbency effects in Indian state legislatures. *Public Choice*, 138(1): 9–27. <https://doi.org/10.1007/s11127-008-9336-4>.
- Ványi Éva (2013): *A magyar kormányzati elit 1990 és 2010 között. A kormányzati karrierút vizsgálata*. PhD-értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/721/1/Vanyi_Eva.pdf.
- Weaver, Julie Anne (2021): Electoral Dis-Connection: The Limits of Reelection in Contexts of Weak Accountability. *The Journal of Politics*, 83(4): 1462–1477. <https://doi.org/10.1086/711901>.

